

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version: Seppälä, M. (2022) Hahmottamisen laaja-alaisuus ja tiedon luonne. Tietoasiantuntija 1, 6-7.

Hahmottamisen laaja-alaisuus ja tiedon luonne

Yhdysvaltain kongressitalon valtausyrittäksen, Convoy Finland -mielenosoituksen ja vaikkapa koronaan liittyvän rokote-kriittisyyden yhteydessä tulee usein mietittyä, että mistä niihin uskomisen taustalla olevassa ymmärryksessä on oikeastaan kyse.

TEKSTI: MIKAEL SEPPÄLÄ

Demokraattisessa järjestelmässä elävinä olemme sitoutuneet yhteisiin pelisääntöihin siitä, miten yhteiskunnallista päätöksentekoa tehdään. Lääketieteellinen tutkimus puolestaan pyrkii tuottamaan yleistettävissä olevaa tietoa lääkkeiden vaikutuksista ja sivuvaikutuksista. Mikä siinä on taustalla, että jotkut eivät usko yleiseen?

Kasvua kohti laaja-alaisuutta – näköaloja kerrostalon eri kerroksista

JP Jakonen ja Matti Kemppinen esittelevät *Kokonaisuuden näkemisen taito* -kirjassaan näkökulmia siihen, miksi politiikassa ja laajemminkin ihmisinä painotamme erilaisia asioita. He esittelevät siinä yhdysvaltalaisen kehityspsykologi Robert Keganin viisitason kehitystasomallia, joka kuvaa erilaisia vaiheita, joiden läpi käymme – tai emme – kasvaessamme läpi elämän.

Keganin ensimmäinen vaihe on impulsiivinen vaihe, jossa hahmotamme maailmaa ja toimimme perustarpeistamme käsin. Toinen taso on imperiaalinen ja siinä hahmottamisen keskiössä on omat halut, tavoitteet ja toiveet. Kolmannessa, interpersoonallisessa vaiheessa opimme ottamaan muita huomioon ja siinä säätelemme omaa toimintamme suhteessa ympärillä oleviin. Keganin neljännessä, institutionaalisisessa vaiheessa, hahmotamme laajemmin yhteiskuntaa, ymmärrämme demokratian sekä tieteen kaltaisia abstraktioita ja kykenemme toimimaan niistä käsin.

Yhdysvaltalaisen kehityspsykologi Robert Keganin viisitason kehitystasomalli kuvaa erilaisia vaiheita, joiden läpi käymme – tai emme – kasvaessamme läpi elämän.

Ulkoinen, yhteisöllinen perspektiivi tekee asioista ja mittaamisesta systeemistä ja kontekstuaalista.

Viidennessä, interdividuaalisessa vaiheessa, hahmotamme todellisuutta ihmisten välisten suhteiden ja kontekstien kautta. Demokratia ja tiede, jotka institutionaalisisessa vaiheessa otetaan annettuina, voidaan nähdä kehittyvinä ja yhdessä muotoutuvina asioina.

Jakonen ja Kemppinen kuvaavat kehityspsykologiasia malleja kerrostalometaforan avulla. Mitä ylempäsä kerroksessa on, sitä laajempi on näkökulma, josta tarkastelemme maailmaa. Malli on toki abstraktio ja meissä on kaikissa potentiaalia toimia niistä kaikista käsin, mutta painotamme niitä eri tavoilla henkilökohtaisista taipumusten, elämäkokemusten ja tilanteiden mukaan. Usein se, että henkilö tai ihmisryhmä ei usko demokraattisiin pelisääntöihin tai tieteseen, kertoo siitä, että he painottavat interpersoonallista, ryhmäkeskeistä tapaa tarkastella maailmaa.

Neljä näkökulmaa tietämiseen

Toinen Jakosen ja Kemppisen metafora koskee näkökulmia, niin kutsuttuja erilaisia huoneita, joista käsin maailma näyttäytyy eri tavoilla. Yhdysvaltalaisen tietoisuuden populaarifilosofi Ken Wilberin ajattelun perustuva malli muodostaa nelikentän, jonka eri kulmat eli huoneet riippuvat siitä, tarkastellaanko asiaa 1) sisältä käsin (inhimillisen ymmärtämisen kautta) vai ulkoa käsin (objektiivisesti) tai 2) yksilön vai yhteisön perspektiivistä.

Sisältä käsin yksilön perspektiivistä hahmottamisessa painottuu se, miten hahmotan ja koen maailmaa. Sisältä käsin, yhteisön perspektiivistä istumme vaikkapa ringissä yhdessä leirinuotiolla keskuste-

Mitä jos tietämisen keskiössä eivät olisikaan yksittäiset, mitattavissa olevat totuudet, vaan systeemiset, kehkeytyvät prosessit, joiden kautta todellisuus muotoutuu?

lemassa siitä, miten ymmärrämme maailmaa tai vaihtoehtoisesti koemme yhteenkuuluvuutta muiden suomalaisten kanssa, jotka kannustavat jääkiekko-maajoukkueitamme voittoon.

Positivistinen tieteellinen maailmankuva painottaa ulkoa käsin, mutta yksilöllisestä näkökulmasta tapahtuvaa mittaamista: ei ole subjektiivista tulkinanvaraakaan sen suhteen, kuinka paljon vettä on lasissa. Kapitalismi puolestaan mittaa kaikkea vaihdantaa rahan avulla. Ulkoinen, yhteisöllinen perspektiivi puolestaan tekee asioista ja mittaamisesta systeemistä ja kontekstuaalista. Ilman tätä emme voisi liikkua esimerkiksi kerrostalon eri näköalojen välillä tai tarkastella samaa ilmiötä usean eri tieteenalan tai paradigman kautta.

Systeemiset, kehkeytyvät prosessit ja tiedon luonne

Italialainen teoreettinen fyysikko Carlo Rovelli on kirjoittanut kvanttifysiikkaa popularisoivan Helgoland-kirjan, jossa hän sanoittaa tätä arkikokemuksillemme kummallista systeemisyksien ja kontekstuaalisuuden maailmaa. Kirjassa hän kuvaa kvanttifysiikan taustalla olevia periaatteita, jotka tarjoavat lisää metaforia, joiden avulla voimme pohtia tiedon systeemistä ja moninäkökulmaista luonnetta.

Rovellin mukaan kaikki on suhteellista: ei ole ominaisuuksia, joihin vuorovaikutussuhteiden verkostot eivät vaikuttaisi. Minä en olisi tässä ilman kaikkia niitä vuorovaikutussuhteita, joiden kautta isovanhempani kohtasivat tai ilman niitä vuorovaikutussuhteita, jotka vaikuttivat elämän syntyyn planeetallamme. Puhumattakaan kvanttifysiikan ilmiöistä. Mitä jos tietämisen keskiössä eivät olisikaan yksittäiset, mitattavissa olevat totuudet, vaan systeemiset, kehkeytyvät prosessit, joiden kautta todellisuus muotoutuu? Miten

tieto ja totuus näyttäytyisivät näiden prosessien näkökulmasta?

Schrödingerin vapautuvaa radioaktiivista ainetta sisältävässä laatikossa oleva kissa voi olla elossa tai kuollut riippuen toimijan perspektiivistä. Laatikossa oleva kissa kyllä tietää, jos se on elossa, mutta laatikon ulkopuolisen havainnoijan perspektiivistä ei voi tietää asian tilaa ennen kuin laatikon avaa. Molemmat perspektiivit ovat siis oikeita. Miten pääsemme yli yksittäisten totuuksien määrittelemästä ja hyväksymme todellisuuden sekä näkökulmien moninaisuuden?

Kasvaaksemme käsittelemään maailman kompleksisuutta ja aikamme haasteiden laaja-alaisuutta, meidän on kehitettävä laaja-alaisempia tapoja tuottaa ja hyödyntää tietoa. Jakosen ja Kempvaisen mainitseman kerrostalon korkeimmilla tasoilla hahmottamisen ja toimimisen tueksi on keskeistä, että kehitämme konkreettisia keinoja synnyttää tietoa yhdessä ja tavoilla, jotka kykenevät kontekstuaalisesti hyödyntämään relevantteja, erilaisia perspektiivejä tiedon tulkitsemisessa. ■

LÄHTEET

JP Jakonen & Matti Kempainen. 2017. Kokonaisuuden näkemisen taito – Johdatus integraaliseen ajatteluun.
Carlo Rovelli. 2020. Helgoland.

YTM, KM, KTM, MBA Mikael Seppälä työskentelee innovaatiojohtamisen ja -ekosysteemien projektipäällikkönä Laurea-ammattikorkeakoulussa. Työn ohella hän edistää kompleksisuus- ja systeemiatelun käytännön sovelluksia Systems Change Finland -Systeemin muutos Suomi ry:ssä.

Kasvaaksemme käsittelemään maailman kompleksisuutta ja aikamme haasteiden laaja-alaisuutta, meidän on kehitettävä laaja-alaisempia tapoja tuottaa ja hyödyntää tietoa.